

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-08>
УДК 378.014-042.3:614.46:[616.98:5178.834.1COVID]

Олексій Олексійович Наливайко

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 6, Харків, Україна
nalyvaiko@karazin.ua ORCID:0000-0002-7094-1047

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЧИ ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ? УРОКИ ЧАСІВ COVID

Процеси всепроникаючої інтеграції, яка пов'язує світову соціально-економічну діяльність в останні роки значно загальмувалась через ряд причин. До них можна віднести загострення протиріч усередині найрозвиненіших центрів економіки та культури, постійні економічні потрясіння, такі як кризи, і навіть пандемія COVID-19. Ці причини у своїй сукупності мають значний вплив на освіту по всьому світу і ведуть до погіршення її якості через втрату загальноосвітнього співробітництва в галузі обміну кадрами, ідеями та результатами наукових та освітніх сфер.

Метою дослідження є позначення впливу факторів деглобалізації на освітній процес в умовах кризових явищ.

У роботі наводяться аргументи на користь посилення деглобалізаційних процесів у більшості країн світу. Якщо говорити про навчання, то ці процеси спричинені, насамперед, погіршенням економічного становища освітніх систем в умовах пандемії COVID-19 і тією загальноосвітньою турбулентністю, що нині призводить до погіршення становища всіх учасників освітнього процесу як в економічному плані, так і щодо можливостей для реалізації свого освітнього й наукового потенціалу. Важливо зазначити, що для української системи освіти запровадження карантинних обмежень та загальних деглобалізаційних процесів призвело до колосального відтоку іноземних студентів та втрати залишків потенціалу, який був у провідних вишів країни. Можна вже зараз сказати, що запровадження вимушеного дистанційного навчання призвело до погіршення якості освіти та девальвації національної системи освіти.

Наявність цифрових засобів та інструментів навчання ще зберігає можливості для кооперації в умовах карантинних та економічних обмежень, але цей ресурс має обмеження і вимагає постійного вдосконалення для ефективної взаємодії.

Ключові слова: **глобалізація, деглобалізація, освіта, тенденції, COVID-19.**

Як цитувати: Наливайко О. О. (2022). Глобалізація чи деглобалізація освіти? уроки часів COVID. *Наукові записки кафедри педагогіки*. №50, С. 88-94. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-08>

In cites: Nalyvaiko, O. (2022). Globalization or deglobalization of education? lessons of the covid times. *Scientific notes of the pedagogical department*. №50, 88-94. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-08> [in Ukrainian]

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ця публікація – це початок більш масштабного дослідження, присвяченого впливу пандемії COVID-19 на освітній процес у світі та в Україні зокрема. Дуже важливо вчасно отримати першу рефлексію про таку подію, яка змінила звичний устрій речей у всьому світі. Адже у 2019 році здавалося, що світ як глобальне явище має безліч перспектив та можливостей для поглиблення співпраці, особливо у сфері освіти як об'єднуючої сили у людських взаєми-

нах. Але освіта, як і будь-яке інше явище, створене людиною має соціальний характер, а тому схильна до впливу всіх факторів, властивих взаємин людей в умовах кризи.

Важливо відзначити, що процеси розбрату та національного протекціонізму не є чимось новим для освіти. Коріння цих процесів сягають економічної взаємодії між країнами як основи функціонування будь-якого суспільства. Показовою на сьогодні тут можна вважати взаємодію між двома провідними економіками світу США та КНР. Так безперервна з 2017 року

торговельна війна між США та КНР призвела у 2020/21 роках до обмеження перебування китайських студентів та вчених на території США [2]. А така постановка питання негативно впливає на культурні зв'язки між двома країнами та призводить до подальшої ескалації переходу від глобалізації до деглобалізації не тільки в економіці, а й у освітній сфері. Важливо зазначити, що під час кризових явищ у сучасному світі можна простежити тенденцію до скорочення витрат на освіту та науку, що також є фактором погіршення процесів глобалізації хоча б у контексті зменшення витрат на академічну мобільність та спільні міжнародні дослідження.

Продовжуючи тему протистояння США та КНР, важливо вказати, що у 2017 році за кордоном навчалися 600 тисяч громадян КНР. Китайські студенти становлять одну третину від 1,1 млн. іноземних здобувачів загалом. В інших країнах, які залучають міжнародних студентів, ситуація схожа. У Австралії китайці становлять 38% від загальної кількості іноземних студентів, у Великій Британії – 41% студентів, які є громадянами ЄС [22]. Ці дані вказують на пряму залежність ЗВО від іноземних студентів як важливого чинника їх фінансової стійкості. Адже якщо в університеті скорочуватимуться грошові вступні, то від цього страждатимуть усі учасники навчального процесу. Таким чином, можна сказати, що процеси деглобалізації у світі діють досить довго і COVID-19 оголив найгостріші з них [26]. Крім цього введені обмеження на пересування як усередині країни, так і між країнами, створили вакуум взаємодії між учасниками навчального процесу, який спробували замінити або доповнити цифровими засобами комунікації, що дало якийсь тимчасовий вихід, але яким він має бути ми поки що не бачимо. Як свідчать дослідження [5; 13] успішність здобувачів та якість освіти зменшилася, незважаючи на наявність множини цифрових засобів навчання та організації взаємодії для отримання знань. Що говорить про необхідність подальших пошуків оптимальних форм навчання за умов вимушеного дистанційного навчання [17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В епоху глобалізації міграція між країнами, розширений ринок праці за межами кордонів та можливості навчання за кордоном є причинами та наслідками сьогоднішніх змін освітнього середовища. Eftimie S. [6] розмірковує про освітні зміни в сучасному суспільстві, які коливаються між глобалізацією та деглобалізацією й несуть у собі наслідки цього (наприклад, міграція членів сім'ї і, як наслідок,

зміна психологічного та емоційного профілю студентів. Глобалізаційні процеси викликали значні зміни в умовах життя та роботи багатьох людей у світі. Зростання урбанізації та тісніша інтеграція світової економіки сприяли глобальній взаємопов'язаності. Таким чином, глобалізація стала важливим механізмом передачі різних явищ, серед яких особливе місце займають хвороби. У цьому контексті важливим є вивчення потенційного впливу COVID-19 на глобалізацію і глобальне здоров'я з точки зору мобільності, торгівлі, подорожей та країн, які найбільше постраждали від нього. Пандемія COVID-19 значно змінила правила гри в освіті, що матиме значний ефект на подальші покоління через зменшення якості освіти, особливо в природничих дисциплінах [20].

Дослідження глобалізації та освіти включають [23] вивчення взаємопов'язаних світових процесів та інститутів, що впливають на місцеву освітню практику та політику. У західній науковій теорії є чотири основні теоретичні походи, які описують взаємозв'язок глобалізації та освіти – це світова культура, світові системи, постколоніальний та культурологічний підходи. Основні глобальні освітні дискурси присвячені економіці знань та технологіям, безперервному навчанню, глобальній міграції чи циркуляції умів. Важливо відзначити, що навчання англійської мови як мови торгівлі (і як наслідок найпопулярнішої мови на планеті) сприяють глобальній одноманітності національних навчальних програм. Критики поточних глобальних тенденцій підтримують альтернативні підходи та форми освіти, які збережуть місцеві мови та культуру, забезпечать прогресивні освітні практики, які зменшать соціальний розрив між класами, а також захистять навколишнє середовище та права людини за нових умов [23]. Spring J., розвиваючи свої ідеї у роботі *Globalization of Education: An Introduction* [24] додав важливі концептуальні засади, зокрема, «економізація освіти», «корпоратизація освіти» та «держава аудиту». Ці концепції включені до глобальних освітніх планів великих організацій, таких як Світовий банк, Організація економічного розвитку та співробітництва (ОЕСР), Світовий економічний форум та транснаціональні корпорації.

Sá M. та Serpa S. у своїй роботі *COVID-19 and Promotion of Digital Competences in Education* [19] роблять висновки про те, що непередбачені або кризові обставини можуть бути ключовим моментом (можливістю) для переформатування навчання з впровадженням, роз-

витком та розповсюдженням серед суб'єктів навчального процесу цифрових технологій. Ця тенденція підтверджується загальною цифровізацією (Суспільство 5.0) суспільних відносин в умовах COVID-обмежень. Ці процеси призводять до того, що учасники освітнього процесу повинні будуть підготуватися до навчання, яке більш індивідуалізоване за допомогою «розумного» впровадження мобільно-цифрових технологій у навчальному процесі. Така тенденція значно підвищує роль кожного суб'єкта навчального процесу як творця контенту з підвищеною цифровою грамотністю. У сучасному цифровому суспільстві освітній системі на всіх рівнях необхідно заново винайти себе, що ще актуальніше у зв'язку з пандемією COVID-19. Важливе значення мають такі аспекти як інфраструктура доступу до Інтернету, обладнання та програмне забезпечення, цифрова грамотність як студентів, так і викладачів, а також стратегії викладання та навчання [19].

Мета дослідження: позначити роль деглобалізаційних процесів у освіті за умов пандемії COVID-19.

Методи дослідження. Серед використаних методів дослідження визначальними були такі: аналіз та узагальнення науково-методичних джерел, державних документів з теми дослідження задля теоретичного обґрунтування висвітлюваної проблеми, моделювання, синтез отриманих даних.

Виклад матеріалу та основні результати.

У контексті заявленої проблеми важливо розуміти, що визначення тенденцій руху суспільних відносин як усередині конкретної країни, так і по всій земній кулі є важливим фактором розвитку освіти в її різноманітні, починаючи від створення освітніх програм та їх акцентів, наприклад, якщо зараз ми бачимо зменшення ролі глобалізаційних процесів та зменшення кількості іноземних студентів, то логічно не ставити основним фокусом програми інтернаціоналізацію, також це стосується і програм академічної мобільності як серед студентів, так і серед науково-педагогічних співробітників.

У наш час «цифрової ери» неможливо не відзначити одну з основних проблем політики глобалізації-деглобалізації, спрямовану на протекціонізм у галузі цифрових технологій. Також ці тенденції вірні й щодо торговельних потоків, транскордонної мобільності капіталу, нестійкості поточного положення поширення цифрових технологій, прикладом може слугувати технологія 5G [7; 9]. Останнє посилює «цифровий розрив», що супроводжував революційні зміни

у галузі інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ), долаючи «проблеми відстані» [9].

Розглянемо детальніше саме поняття глобалізації, щоб можна було чітко визначити її зворотний механізм у вигляді деглобалізації. У словнику Merriam-Webster [4] глобалізація описується як акт чи процес, також це стан глобалізації: розвиток дедалі більше інтегрованої глобальної економіки, зазначеної, зокрема, вільної торгівлею, вільним потоком капіталу та виходом на більш дешеві іноземні ринки.

У загальному сенсі це всесвітня інтеграція економічних, культурних, політичних, релігійних і соціальних систем. Економічна глобалізація – це процес, внаслідок якого весь світ стає єдиним ринком. Це означає, що товари та послуги, капітал та робоча сила продаються у всьому світі, а інформація та результати досліджень легко переміщуються між країнами [18].

Таким чином, глобалізація в науково-освітньому середовищі – це стан взаємовідносин у світі, які спрямовують на вільне пересування учасників навчального процесу та результатів науково-педагогічної діяльності для досягнення науково-освітніх цілей. Також важливо відзначити, що ці процеси діють як онлайн, так і офлайн просторі.

Що ж таке деглобалізація у сучасних умовах? Деглобалізація – протилежність глобалізації. Процес звернення або зменшення взаємозалежності та інтеграції між країнами [7]. Деглобалізація – це рух до менш пов'язаного світу, що характеризується потужними національними державами, місцевими рішеннями та прикордонним контролем, а не глобальними інститутами, договорами та вільним переміщенням [12].

Як бачимо, незважаючи на заяви провідних світових лідерів про необхідність глобалізації та її корисність ці процеси повернуті назад. Протекціонізм на всіх ділянках суспільних відносин починаючи від введення санкцій та заборонувальних мит до скасування студентських віз та згортання наукових програм та програм академічної мобільності веде до розбалансування системи. Чималу роль у цьому відіграє економічна криза 2008-2009 року, яку багато країн не можуть подолати досі. На додаток до цього в 2020 році почалася пандемія COVID-19, яка, перш за все, вдарила по незахищеним верствам населення та інституціям, однією з яких є освіта.

У роботі «Globalization, de-globalization, and re-globalization: [14] за авторством Madhok A. зазначено, що відповідно до закону порівняльних переваг глобалізація віддає перевагу економіч-

ним факторам над соціальними факторами, що призвело до скорочення виробництва у західних економіках. Супутнє посилення нерівності доходів дорого обходиться суспільству не лише з погляду втрачених робочих місць та мізерних можливостей працевлаштування, але також з погляду руйнування та деградації місцевих спільнот. Соціальна «крихкість», що послідувала за цим, підкреслює зворотний бік глобалізації, внаслідок чого розчарування і гнів створюють благодатний ґрунт для популістської політики. У випадку COVID-19 він не тільки значно більшою мірою вплинув на співтовариства з низькими доходами – чи то через незадовільні умови життя, втрати роботи або необхідність працювати на низькоякісних робочих місцях з ризиком зараження вірусом – але, крім того, доступ до системи охорони здоров'я та якість заходів у відповідь виявилися недостатніми (особливо в Сполучених Штатах Америки) [14].

Намагаючись впоратися з пандемією, що продовжується, багато університетів розглядають або впроваджують різні методи відновлення навчального процесу: прийняття завдань тільки в режимі онлайн, особисте спілкування з соціальним десанціюванням або створення гібридної моделі з компонентами обох підходів – особистою та онлайн взаємодією [21].

Найважливішими факторами існування в сучасних умовах для університетів по всьому світу є їхня самоокупність, тобто можливість отримання прибутку від здійснення освітньої, наукової та інноваційної діяльності. Економічні наслідки пандемії для академічних установ є руйнівними. Наприклад, заклади вищої освіти США втратять близько мільярда доларів через скасування програм навчання за кордоном, і, ймовірно, постраждає набір нових студентів. Крім того, якщо майбутні іноземні студенти

не зможуть бути зараховані, очікуються втрати у три мільярди доларів [3]. За оцінками, до 2024 року великі університети Австралії втратять п'ять мільярдів австралійських доларів. Згідно з нещодавнім звітом, 38 університетів у сукупності втратять 3,3 мільярда австралійських доларів лише через втрату іноземних студентів [15]. У Великій Британії, де більшість університетів перейшли в онлайн, 13 університетів потенційно можуть зіткнутися з банкрутством через COVID-19 [1]. При приблизному зниженні набору на 50% серед іноземних студентів, що прибувають, і на 10% серед місцевих студентів повідомлялося про ймовірні втрати в 11 мільярдів фунтів стерлінгів, включаючи доходи від неакадемічних заходів, таких як проживання та послуги [1].

У світі, що передував COVID-19, вчені отримали чітку вказівку від адміністрації університету, що їхні програми та курси повинні почати перекидатися та поступово ставати частиною онлайн-пропозицій у тому числі й для іноземних студентів. Цей політичний поштовх у вищій освіті іноді був прямим запитом, але часто буває «грайливим підморгуванням», яке мало висунути онлайн-викладання та навчання на передній план навчальних програм в академічних колах. Аргументи на користь цього зсуву були досить зрозумілі: як посилення демократичного характеру викладання і навчання, і забезпечення доступності вищої освіти тим, хто може відвідувати заняття особисто – з особистих причин, через географії чи з економічних причин [25]. Проте у більшості випадків це не мало системного характеру.

На рис.1 показані можливі втрати економіки та людського потенціалу США, спричинені пандемією COVID-19 та вимушеним дистанційним навчанням.

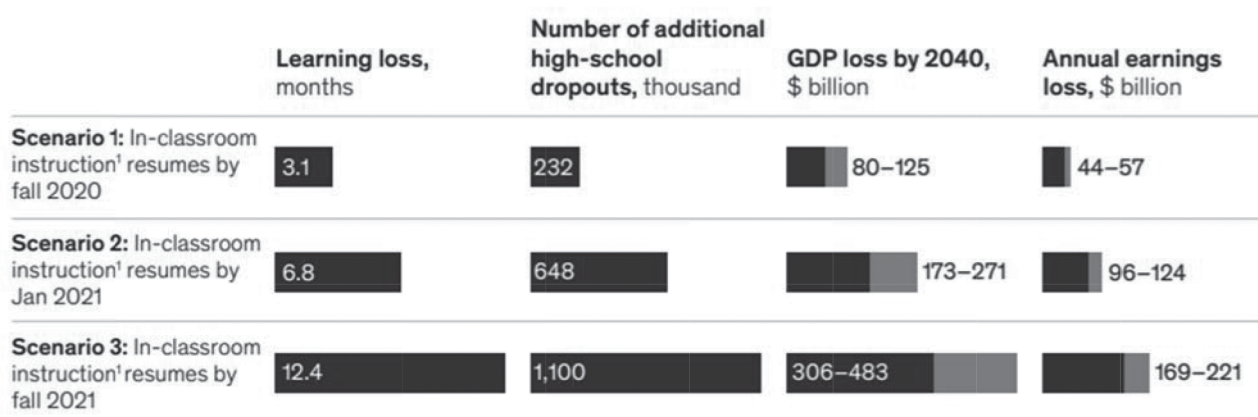

Рис.1. Втрати в освіті спричинені COVID-19 можуть зашкодити довгостроковому зростанню ВВП / Educational losses caused by COVID-19 could hamper long-term GDP growth [5].

Розглядаючи вплив COVID-19 на освітні процеси в США, не можна не згадати про урізання інвестицій на всіх рівнях освіти, що призвело до розриву в академічній успішності. У міру того, як стає можливим поєднання дистанційного навчання і навчання в класі, потрібні більш гнучкі моделі укомплектування персоналом, поряд з чітким розумінням того, які види діяльності слід віддавати пріоритетним для навчання в класі студентів, які найбільше його потребують, і гнучкість перемикання між різними методами навчання у процесі передачі знань. Розрив у досягненнях коштує Сполученим Штатам сотні мільярдів доларів, а також потребує довгострокових витрат на соціальну згуртованість. Це момент і виклик, який потребує невідкладності та енергії [5].

Розглянемо детальніше вплив COVID-19 на процеси деглобалізації в українській систе-

мі освіти. Зосередимо увагу на такому аспекті глобалізаційних процесів, як залучення іноземних студентів. Після розпаду СРСР в Україні залишилася низка провідних університетів з відмінною репутацією у світі та низькими цінами на навчання. Цей ресурс українська система освіти використовує і сьогодні особливо в галузі медицини. За даними Міністерства освіти і науки України, на момент 2019 року в Україні на різних рівнях вищої освіти навчалось 80 470 студентів (рис. 2.) з різних країн і вони сукупно приносили понад 3 мільярди доларів за своє навчання [16]. У 2021 році у ЗВО України навчається понад 76 000 іноземних студентів зі 155 країн світу і це число продовжує зменшуватися, що негативно впливає на культурну та академічну взаємодію українських університетів з іноземними колегами, а також негативно впливає на їхнє фінансове благополуччя.

Рис.2. Кількість іноземних студентів, які навчаються в українських університетах / Number of foreign students studying at Ukrainian universities [16].

Такий стан справ також викликаний рядом факторів, але двома основними з них є процеси деглобалізації особливо в країнах, що розвиваються, і пандемія COVID-19, яка загострила протиріччя в існуючій системі суспільних відносин. Абітурієнти з країн, що розвиваються, стали отримувати значно менше можливостей для здобуття

освіти в Україні внаслідок запровадження карантинних обмежень та вимушеного дистанційного навчання, до якого українська система освіти була майже повністю не готова. Подальший хід подій підтвердив тенденції до деглобалізації в освітній сфері, як частини більш глобальних процесів деглобалізації економіки світу. За словами

Madhok A. [14] криза COVID-19 діє як зовнішній шок, який пролив світло на поточні тенденції, що передували пандемії і не залежать від неї. Одна річ, яка стала очевидною, полягає в тому, що організації, уряди та суспільство повинні діяти спільно, щоб змінити стан справ у бік більш бажаних та колективно вигідних результатів [14].

Висновки. У поточній моделі існування суспільних відносин процеси глобалізації та деглобалізації походять з кон'юнктури економічної взаємодії між найбільшими гравцями ринку, а це зараз Китай та США. У контексті їхнього протистояння та пандемії COVID-19, процеси освітньої інтеграції та взаємодії уповільнюються, а іноді й повністю зупиняються, що негативно впливає на потенціал співпраці та обміну інформацією,

даними та досягненнями у галузі науки та освіти. Тенденція до урізання інвестицій в освіту та загальне зменшення фінансування освітніх установ та наукових колективів призведе до стагнації науково-освітнього потенціалу у всьому світі.

Україна зі своєю хронічною проблемою недофінансування освітніх та наукових установ ризикує назавжди втратити привабливість для іноземних абітурієнтів у тих обсягах, які були до 2020 року, а це ще більше ізолює нашу систему освіти від усього світу.

Це дослідження спрямоване на окреслення деяких аспектів деглобалізації освіти та буде продовжено у контексті глибшого вивчення причин та наслідків цього явища для університетів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Amaro, S. (2020) The Coronavirus Crisis is Pushing 13 UK Universities Towards Insolvency, Study Says. Available at. <https://www.cnbc.com/2020/07/06/13-uk-universities-at-risk-due-to-covid-19-crisis-ifs-says.html>. Accessed. 09.08.2022
2. Cao, Siqi (2021) Over 1,000 Chinese students plan to sue US for visa restrictions, fear extension to arts, business <https://www.globaltimes.cn/page/202107/1228396.shtml>
3. Close NAFSA: Association of International Educators (2020). NAFSA Financial Impact Survey SUMMARY BRIEF. Available at. <https://www.nafsa.org/sites/default/files/media/document/2020-financial-impact-survey.pdf>. Accessed. 09.08.2020
4. Dictionary by Merriam-Webster (2021). Globalization. Retrieved January 18, 2022, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/globalization>
5. Dorn, E., Hancock, B., Sarakatsannis, J., & Viruleg, E. (2020). COVID-19 and student learning in the United States: The hurt could last a lifetime. *McKinsey & Company*, 1.
6. Eftimie, S. (2017). Challenges for Education-From Globalization to Deglobalization. *Jus et Civitas-A Journal of Social and Legal Studies (former Buletinul Universității Petrol Gaze din Ploiești, Seria Științe Socio-Umane și Juridice)*, 68(2), 21-28
7. Gedikli, A., Erdoğan, S., & Yıldırım, D. Ç. (2015). After The Global Crisis, Is It Globalization or Globalonelization?. In *Handbook of Research on Strategic Developments and Regulatory Practice in Global Finance* (pp. 287-307). IGI Global.
8. Hiebert, M. (2020). *Under Beijing's Shadow: Southeast Asia's China Challenge*. Center for Strategic & International Studies.
9. Karunaratne, N. D. (2012). The globalization-deglobalization policy conundrum. *Modern Economy*, 3(4), 373-383. <https://doi.org/10.4236/me.2012.34048>
10. Kim, M. J., Lee, H., & Kwak, J. (2020). The changing patterns of China's international standardization in ICT under techno-nationalism: A reflection through 5G standardization. *International Journal of Information Management*, 54, [102145]. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102145>
11. Komolov, O. (2020). Deglobalization and the "Great Stagnation. *International Critical Thought*, 10(3), 424-439 <https://doi.org/10.1080/21598282.2020.1846582>
12. Kornprobst, M., Wallace, J. (2021). What is deglobalization? Chatham House. Retrieved January 26, 2022, from <https://www.chathamhouse.org/2021/10/what-deglobalization>
13. Kronenfeld, J. P., Ryon, E. L., Kronenfeld, D. S., Hui, V. W., Rodgers, S. E., Thorson, C. M., & Sands, L. R. (2020). Medical student education during COVID-19: electronic education does not decrease examination scores. *The American Surgeon*, 0003134820983194
14. Madhok, A. (2021). Globalization, de-globalization, and re-globalization: Some historical context and the impact of the COVID pandemic. *BRQ Business Research Quarterly*, 24(3), 199-203. <https://doi.org/10.1177/23409444211008904>
15. Marshman, F. (2020). Larkins Modelling Individual Australian Universities Resilience in Managing Overseas Student Revenue Losses from the COVID-19 Pandemic Centre for the Study of Higher Education. Retrieved January 29, 2022, from https://melbourne-cshe.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0009/3392469/Australian-Universities-COVID-19-Financial-Management.pdf

16. Ministry of Education and Science of Ukraine (2020). State Enterprise "Ukrainian State Center for International Education". Retrieved January 29, 2022, from <https://studyinukraine.gov.ua/en/over-80-thousand-students-from-158-countries-study-in-ukraine-presented-statistics-on-foreign-students-in-ukraine/>
17. Nalyvaiko, O., Vakulenko, A., & Zemlin, U. (2020). Features of forced quarantine distance learning. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, 47, 78-87. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2020-47-09>
18. Oxford Reference (2021). Globalization. Retrieved January 18, 2022, from <https://www.oxfordreference.com/page/about>
19. Sá, M. J., & Serpa, S. (2020). COVID-19 and the Promotion of Digital Competences in Education. *Universal Journal of Educational Research*, 8(10), 4520-4528. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.03](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.03)
20. Shrestha, N., Shad, M. Y., Ulvi, O., Khan, M. H., Karamehic-Muratovic, A., Nguyen, U. S. D., ... & Haque, U. (2020). The impact of COVID-19 on globalization. *One Health*, 11, 100180. <https://doi.org/10.1016/j.onehlt.2020.100180>
21. Smalley, A. (2020). Higher Education Responses to Coronavirus (COVID-19). National Conference of State Legislatures. Retrieved January 29, 2022, from [ncsl.org/research/education/higher-education-responses-to-coronavirus-covid-19.aspx](https://www.ncsl.org/research/education/higher-education-responses-to-coronavirus-covid-19.aspx)
22. Sobolevskaya, O. (2019). "The China Crisis" of Western Universities" Why the US is losing students from China. Retrieved January 29, 2022, from <https://iq.hse.ru/news/310134994.html>
23. Spring, J. (2008). Research on Globalization and Education. *Review of Educational Research*, 78(2), 330-363. <https://doi.org/10.3102/0034654308317846>
24. Spring, J. (2014). *Globalization of Education: An Introduction* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315795843>
25. Tesar, M. (2020). Towards a Post-Covid-19 'New Normality?': Physical and Social Distancing, the Move to Online and Higher Education. *Policy Futures in Education*, 18(5), 556-559. <https://doi.org/10.1177/1478210320935671>
26. Yang, Q., Shen, J. and Xu, Y. (2022). Changes in international student mobility amid the COVID-19 pandemic and response in China. *Fudan J. Hum. soc. Science*, 15, 23-40. <https://doi.org/10.1007/s40647-021-00333-7>

Стаття надійшла до редакції 11.04.2022

Стаття рекомендована до друку 21.04. 2022

Oleksii Nalyvaiko,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Pedagogy Department, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square 6, Kharkiv, Ukraine, nalyvaiko@karazin.ua ORCID:0000-0002-7094-1047

GLOBALIZATION OR DEGLOBALIZATION OF EDUCATION? LESSONS OF THE COVID TIMES

The process of all-pervasive integration, which binds the world socio-economic activity in recent years, has significantly slowed down due to a number of reasons. These include the aggravation of contradictions within the most developed centers of the economy and culture, constant economic upheavals in the form of economic crises as well as the Covid-19 pandemic. These reasons together have a significant impact on education around the world and lead to a deterioration in its quality through the loss of global cooperation in the exchange of personnel, ideas and results in scientific and educational fields.

The purpose of the study is to designate the influence of deglobalization factors on the educational process in the context of crisis phenomena.

The paper presents arguments in favor of strengthening deglobalization processes in most countries of the world. If we talk about learning, these processes are caused, first of all, by the deterioration of the economic situation of educational systems in the context of the Covid-19 pandemic and the global turbulence that now leads to deterioration in the situation of all participants in the educational process, both in economic terms and in terms of opportunities to realize their educational and scientific potential. It is important to note that for the Ukrainian education system, the introduction of quarantine restrictions and general de-globalization processes led to a colossal outflow of foreign students and the loss of the remnants of the potential that the country's leading universities had. It can already be said now that the introduction of forced distance learning has led to deterioration in the quality of education and the devaluation of the national education system.

The presence of digital tools and training tools still retains opportunities for cooperation in the face of quarantine and economic restrictions, but this resource also has limitations and requires constant improvement for effective interaction.

Keywords: globalization, deglobalization, education, trends, COVID-19.

The article was received by the editors 11.04.2022

The article is recommended for printing 21.04. 2022